

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

на початку ХХ ст.

Руденко С.В.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Одним із основних завдань для аграрної науки в Україні на початку ХХ ст. постало завдання необхідності належного наукового забезпечення і правового регулювання охорони та раціонального використання сільськогосподарських земель. Значний внесок у цьому напрямі зробив вчений-агробіолог, професор С.Л. Франкфурт (1866–1954), який очолив у 1901 р. мережу дослідних полів Всеросійського товариства цукрозаводчиків. За результатами досліджень мережі дослідних полів встановлено науково обґрунтоване чергування зернових культур, цукрових буряків і картоплі та внесення органічних і мінеральних добрив, що сприяло на основі відтворення та збереження родючості ґрунту підвищенню продуктивності і якості сільськогосподарської продукції.

У 1901 р. С.Л. Франкфурт очолив агрохімічну лабораторію Південноросійського товариства заохочення землеробства і сільської промисловості, на основі якої створено нинішній Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН». За результатами досліджень встановлено відтворення родючості ґрунтів шляхом раціонального землекористування, захисту ґрунтів від ерозії, ефективного удобрення та хімічної меліорації.

У 1909 р. за ініціативи С.Л. Франкфурта поблизу с. Миронівка організовано Центральну дослідну станцію з культури цукрових буряків, яка розпочала свою повноцінну наукову роботу в 1912 р. як Миронівська дослідна і селекційна станція, нині – Миронівський інститут пшениці ім. В.М. Ремесла НААН. За результатами системних досліджень визначено сівозміни з науково обґрунтованим чергуванням сільськогосподарських культур, ефективне внесення під зернові культури органічних та мінеральних добрив з їх післядією у посівах цукрових буряків, що сприяло оптимізації землекористування.

Крім того, С.Л. Франкфурт підтримував розпочату в 1907 р. прем'єр-міністром Російської імперії П.А. Столипіним земельну реформу, яка у той час мала велике значення для охорони сільськогосподарських земель та підвищення родючості ґрунту. Вчений теоретично обґрунтував, що розширення селянського землекористування шляхом передачі у володіння селян більшої частини земель, які були у віданні держави і приватних осіб, забезпечить кращий її обробіток, удобрення та ефективне використання парів і чергування культур у сівозмінах. Дійсно, земельна реформа була спрямована на досягнення оптимізації землекористування на селі, сприяння розвитку промисловості та зростання виробництва сільськогосподарської продукції для подальшого її експортування. Із запровадженням земельної реформи ефективні результати охорони сільськогосподарських земель з метою підвищення родючості ґрунту забезпечила ліквідація таких недоліків у землекористуванні та перешкод ефективного використання земель, як черезсмузжя, далекоземелля,

неправильна конфігурація земельних наділів та ін.

Нормативно-правовою нормою регулюючого характеру земельної реформи став Указ «Про доповнення деяких положень чинного закону стосовно селянського землеволодіння та землекористування» від 9 листопада 1906 р., який після затвердження Державною думою, Державною радою і царем 14 липня 1910 р. отримав силу закону «Про зміну та доповнення деяких постанов про селянське землеволодіння» від 14 листопада 1910 р.; Закон «Про землевпорядкування» від 24 травня 1911 р.; «Положення про землеустрій» від 29 травня 1911 р. Зазначені нормативні акти закріпили основні принципи земельної реформи, які полягали у наступному: 1) запровадження продажу земель селянам у приватну власність через Селянський банк на пільгових умовах; 2) надання агроекономічної допомоги селянам шляхом впровадження прогресивних форм сільськогосподарського виробництва; 3) підвищення культури землеробства на селі шляхом організації навчальних курсів; 4) впровадження інституту спадкового землеволодіння та ін.

Із запровадженням земельної реформи в Україні відбулось значне зростання сільськогосподарського виробництва, збільшення ємності внутрішнього ринку та експорту сільськогосподарської продукції, причому торгівельний баланс держави набув більш активного характеру. Як наслідок, вдалося не тільки вивести сільське господарство з кризи, а ще й перетворити його в домінанту економічного розвитку країни.

Отже, значний внесок у становлення та розвиток наукового забезпечення охорони та раціонального використання сільськогосподарських земель в Україні на початку ХХ ст. зробив видатний вчений, засновник мережі дослідних полів Всеросійського товариства цукрозаводчиків, фундатор нинішніх Миронівського інституту пшениці ім. В.М. Ремесла НААН та ННЦ «Інститут землеробства НААН», професор С.Л. Франкфурт. Він теоретично обґрунтував і практично довів, що науково обґрунтоване чергування сільськогосподарських культур, внесення органічних і мінеральних добрив забезпечує раціональне використання та охорону сільськогосподарських земель, сприяє збереженню і відтворенню родючості ґрунту та значно підвищує продуктивність і якість сільськогосподарських культур.

Українськими вченими продовжено і розширено напрацювання та здобутки професора С. Л. Франкфурта щодо розвитку наукового забезпечення охорони сільськогосподарських земель на основі раціонального землекористування, що потребує належного правового регулювання. Вони спрямовані на боротьбу з природними та штучними процесами, які погіршують стан ґрунтів, і включають впровадження новітніх екологічно збалансованих технологій ведення сільського господарства; розроблення ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур із врахуванням ґрунтово-кліматичних умов певних регіонів; збільшення частки сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) відповідно до науково обґрунтованих меж, які потрібно розробляти із врахуванням ґрунтово-кліматичних умов.